

การบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อความยั่งยืนขององค์กร

Environmental Accounting Affecting Organizational Sustainability

นิกชนิภา บุญช่วย

Nicknipar Boonchouy

ศักดิ์ชาย นาคนก

Sakchai Naknok

ชาคริต ศรีทอง

Charcrit Sritong

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage Pathumthani

E-mail: brnida84@gmail.com

Received: 25 February 2025; Revised: 21 April 2025; Accepted: 28 April 2025

บทคัดย่อ

การบัญชีสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความยั่งยืนขององค์กร โดยการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการต้นทุนที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การบัญชีสิ่งแวดล้อมสามารถจำแนกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ การบัญชีสิ่งแวดล้อมระดับชาติที่ช่วยรัฐบาลในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติ การบัญชีสิ่งแวดล้อมทางการเงินที่เปิดเผยข้อมูลการลงทุนและหนี้สินของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และการบัญชีบริหารสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนการตัดสินใจภายในองค์กรเพื่อลดผลกระทบจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม การใช้การบัญชีสิ่งแวดล้อมช่วยให้ทั้งองค์กรและสังคมสามารถรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การบัญชีสิ่งแวดล้อม, ความยั่งยืน, องค์กร

Abstract

Environmental accounting plays a crucial role in promoting the sustainability of organizations by disclosing environmental information and managing the costs arising from business activities that impact the environment. Environmental accounting can be classified into three main categories: National Environmental Accounting, which helps governments manage natural resources; Environmental Financial Accounting, which discloses investment and liabilities related to environmental matters in businesses; and Environmental Management Accounting, which supports internal decision-making within organizations to reduce environmental impacts. The application of environmental accounting enables

organizations and society to maintain a balance between economic development and the preservation of natural resources, ensuring that organizational operations are sustainable and responsible towards both society and the environment.

Keywords: Environmental Accounting, Sustainability, Organization

บทนำ

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือแนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อคนรุ่นหลัง โดยมี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2558 ประเทศสมาชิกสหประชาชาติ 193 ประเทศ รวมถึงไทย ได้รับรองวาระการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) ซึ่งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) จำนวน 17 เป้าหมาย 169 เป้าหมายย่อย และ 247 ตัวชี้วัด เพื่อใช้ติดตามความก้าวหน้า โดยแบ่งเป็น 5 มิติ (5P) ได้แก่ (1) People ขจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ (2) Planet อนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพภูมิอากาศ (3) Prosperity ส่งเสริมสุขภาพ การศึกษา และเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (5) Peace ส่งเสริมสังคมที่สงบสุข เท่าเทียม (6) Partnership ความร่วมมือทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนเป้าหมาย ซึ่งเป้าหมายเหล่านี้เชื่อมโยงและสนับสนุนกันเพื่อสร้างอนาคตที่ยั่งยืนสำหรับทุกประเทศภายในปี ค.ศ. 2030 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

การบัญชีสิ่งแวดล้อม เป็นแนวทางที่ช่วยให้องค์กรสามารถวิเคราะห์และสะท้อนต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม อันได้แก่ ต้นทุนในการควบคุมมลพิษ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงาน การจัดการของเสีย ตลอดจนต้นทุนที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อม (Bennett, Bouma, & Walters, 2002) การบูรณาการการบัญชีสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการเสริมสร้างกลไกการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ซึ่งมีส่วนช่วยในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร และลดต้นทุนในระยะยาวอย่างมีนัยสำคัญ แม้แนวคิดด้านการบัญชีสิ่งแวดล้อมจะได้รับความสนใจมากขึ้นในระดับโลก แต่อุปสรรคสำคัญที่ยังคงมีอยู่ ได้แก่ การขาดมาตรฐานกลางหรือกรอบแนวทางที่ชัดเจนในการจัดทำบัญชีสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้แต่ละองค์กรใช้เกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเปรียบเทียบหรือการประเมินผลความยั่งยืนในเชิงเปรียบเทียบ (Gray, 2010) นอกจากนี้ ความยากลำบากในการวัดมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัจจัยที่ไม่มีตลาดรองรับอย่างชัดเจน เช่น ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ หรือการปล่อยคาร์บอน ยังคงเป็นข้อจำกัดสำคัญในเชิงเทคนิค (Burritt, Hahn, & Schaltegger, 2002) ดังนั้น การปฏิบัติการบัญชีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความยั่งยืนขององค์กรผ่านกระบวนการด้านบัญชีสิ่งแวดล้อม และยังเป็นการกระตุ้นให้องค์กรธุรกิจคำนึงถึง สภาพแวดล้อมมากขึ้น ข้อมูลจากบัญชีสิ่งแวดล้อมจึงเป็นข้อมูลที่ทุกองค์กรทุกธุรกิจ ยินดีที่จะเปิดเผยเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับมีส่วนร่วมได้เสียต่อธุรกิจ เพื่อสร้างภาพลักษณ์และชื่อเสียงที่ดีในการประกอบธุรกิจได้อย่างมีอาชีพ (Maden et al., 2012) ซึ่งการปฏิบัติงานบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จสามารถเป็นแนวทางนำไปสู่การดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน (Jamil et al., 2015) อีกทั้ง องค์กรหลายแห่งยังเผชิญกับความท้าทายด้านความรู้ความสามารถของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ

การบัญชีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ ตลอดจนแรงจูงใจเชิงนโยบายหรือเศรษฐกิจที่ยังไม่เพียงพอในการผลักดันให้องค์กรดำเนินการอย่างจริงจัง ทั้งนี้ ข้อมูลจากบัญชีสิ่งแวดล้อมยังมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองต่อนโยบายของรัฐ กฎหมายสิ่งแวดล้อม และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้บริโภค นักลงทุน หรือองค์กรจัดอันดับความยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญกับเกณฑ์ ESG (Environmental, Social, and Governance) มากยิ่งขึ้น

ในภาพรวม การบัญชีสิ่งแวดล้อมจึงมิใช่เพียงแค่เครื่องมือรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมขององค์กร แต่เป็นกลไกสนับสนุนการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ในระยะยาว โดยมีบทบาทในการลดความเสี่ยง เสริมสร้างความโปร่งใส และสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันภายใต้บริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNEP, 2011) การบูรณาการข้อมูลจากบัญชีสิ่งแวดล้อมเข้ากับระบบบัญชีการเงินทั่วไปจึงเป็นแนวทางที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรยุคใหม่ ที่ต้องการเติบโตควบคู่ไปกับการดูแลสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) อย่างแท้จริง

การบัญชีสิ่งแวดล้อม (Environmental Accounting)

การบัญชีสิ่งแวดล้อมเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบและการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจ โดยเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในภาคอุตสาหกรรม (ดวงมณี โกมารทัต, 2548) ขณะที่ Gray (1994) ให้นิยามว่าเป็นการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองขององค์กรต่อประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม

ศุภมิตร เตชะมนตรีกุล และดวงมณี โกมารทัต (2549) กล่าวว่า การบัญชีสิ่งแวดล้อม หมายถึง การบัญชีที่แสดงสารสนเทศเกี่ยวกับผลกระทบ ของสิ่งแวดล้อมและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจ การบัญชีสิ่งแวดล้อมในมุมมองของการบัญชีบริหาร (Management Accounting) เป็นการบัญชีที่ระบุการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินเสนอต่อผู้บริหารทุกระดับภายในองค์กร เป็นหน้าที่ที่สำคัญขององค์กรเป็นหน้าที่ที่สำคัญของนักบัญชีบริหารที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมการประมาณเกี่ยวกับผลที่ได้รับและต้นทุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงระบบ ข้อมูลที่มีอยู่ให้เป็นระบบข้อมูลเพื่อการบริหารสิ่งแวดล้อม การประมวลและจำแนกประเภทของต้นทุนสิ่งแวดล้อม (Environment Costs) การปันส่วนต้นทุนและการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับผลิตภัณฑ์โดย ทำการวิเคราะห์และปรับปรุงวิธีการปันส่วน การประเมินและวิเคราะห์โครงการลงทุนจากการจัดการบริหารสิ่งแวดล้อม การตรวจสอบสิ่งแวดล้อม (Environment Audit) การวิเคราะห์ต้นทุน ผลที่ได้รับกับเงินทุนต่อการ ปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อม การประเมินผลกระทบต่อต้นทุนสิ่งแวดล้อมและ ความเสี่ยงทางการเงินเพื่อการวางแผนธุรกิจในระยะยาว การจัดทำระบบข้อมูล การจัดทำรายงาน สนับสนุนโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดทำข้อมูล สารสนเทศและรายงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แก่ฝ่ายบริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การบัญชีสิ่งแวดล้อม เป็นแนวคิดทฤษฎีที่มีผู้กล่าวถึงและนำไปใช้ค่อนข้างน้อย แต่เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึง การบัญชีสิ่งแวดล้อมเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยผลักดันให้เกิดการนำแนวคิดด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้กับหลักการทางบัญชี ที่บูรณาการหลักการบัญชีและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยจะเน้นการจัดทำรายงานทางการเงินให้สอดคล้องกับการบริหารด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณชน ทั้งข้อมูลในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ที่ส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสียในการทำธุรกิจ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม แต่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนขององค์กรโดยตรง (ขวัญนรี กล้าปราบโจร, 2561 และ ภาวินีย์ ธนาอนวัช และ วิจิต อุ๋อัน, 2561)

KimioUno (1998) ให้ความหมายของการบัญชีสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า เป็นการจัดทำบัญชีที่รวบรวมและจัดทำรายงานข้อมูลการบัญชีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพื่อเปิดเผยข้อมูลต่อผู้มีส่วนได้เสีย

เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถยกตัวอย่างกรณีศึกษาของบริษัทในภาคอุตสาหกรรม เช่น บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ได้ริเริ่มโครงการบัญชีสิ่งแวดล้อมโดยวิเคราะห์ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และใช้ข้อมูลเหล่านี้เพื่อลงทุนในเทคโนโลยีลดการปล่อยคาร์บอน อาทิ การติดตั้งระบบรีไซเคิลน้ำ การปรับเปลี่ยนสายการผลิตให้ใช้พลังงานสะอาดมากขึ้น ซึ่งช่วยลดต้นทุนด้านพลังงานและเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต อีกทั้งยังเป็นการเสริมภาพลักษณ์ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในสายตาของผู้บริโภคและนักลงทุน

นอกจากนี้ บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) (SCG) ได้ดำเนินโครงการบัญชีสิ่งแวดล้อมร่วมกับระบบ ERP (Enterprise Resource Planning) เพื่อรวบรวมข้อมูลต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เช่น ปริมาณการใช้พลังงาน การปล่อยของเสีย และต้นทุนในการจัดการน้ำเสีย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถูกใช้ในการประเมินความคุ้มค่าของโครงการด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการจัดทำรายงานความยั่งยืนประจำปีที่สุดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น GRI (Global Reporting Initiative)

ดังนั้น จากแนวคิดและกรณีศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการบัญชีสิ่งแวดล้อมมิได้เป็นเพียงการรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกในการสนับสนุนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยการเชื่อมโยงข้อมูลทางการเงินกับประเด็นด้านความยั่งยืน องค์กรที่สามารถใช้บัญชีสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพจะสามารถลดต้นทุน เพิ่มมูลค่า และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับสากล

บทบาทการบัญชีสิ่งแวดล้อม

นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร (2559) กล่าวว่า การบัญชีสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ทั้งภายในและภายนอกองค์กรรับทราบถึงต้นทุน หนี้สิน และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้มีบทบาทในการพัฒนาระบบบัญชีและการนำเสนอรายงานต่อสาธารณชน การยอมรับผลการดำเนินงานด้านบัญชีสิ่งแวดล้อมช่วยให้องค์กรสามารถจัดการข้อมูลเกี่ยวกับการลงทุนและการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบัญชีสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย 5 ประการหลัก ได้แก่

1. การวัดมูลค่าและการแสดงรายการในงบการเงิน ซึ่งต้องเป็นไปตามเกณฑ์บัญชีที่กำหนด และสามารถบันทึกต้นทุนสิ่งแวดล้อมเป็นค่าใช้จ่ายหรือสินทรัพย์ได้
2. การรับรู้ต้นทุนสิ่งแวดล้อม โดยควรบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายในงวดที่เกิดขึ้น หรือบันทึกเป็นสินทรัพย์หากตรงตามคำนิยาม
3. การรับรู้หนี้สินด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อมีภาระผูกพันที่เกิดจากเหตุการณ์ในอดีต และต้องสามารถวัดมูลค่าได้อย่างน่าเชื่อถือ
4. การรับรู้ค่าชดเชยจากบุคคลที่สาม ควรเปิดเผยจำนวนหนี้สินและค่าชดเชยอย่างชัดเจน และไม่ควรถูกหักลบค่าชดเชยจากหนี้สินหากกฎหมายไม่อนุญาต

5. การเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศพัฒนาแล้วให้ความสำคัญในการเปิดเผยข้อมูลเพื่อป้องกันและฟื้นฟูปัญหาสิ่งแวดล้อม

ในยุคของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การบัญชีสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่สนับสนุนให้องค์กรสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง การบัญชีสิ่งแวดล้อมไม่เพียงแต่เป็นกระบวนการบันทึกและรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังมิบทบาทในเชิงกลยุทธ์ในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน เพิ่มคุณค่าให้กับองค์กร และลดความเสี่ยงในระยะยาว

1. บทบาทด้านการบริหารจัดการต้นทุนสิ่งแวดล้อม

การบัญชีสิ่งแวดล้อมช่วยให้องค์กรสามารถจำแนกต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ต้นทุนในการควบคุมมลพิษ การจัดการของเสีย การฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม และค่าปรับจากการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสามารถวิเคราะห์แนวโน้มของต้นทุนเหล่านี้เพื่อวางแผนการลงทุนด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (ศุภมิตร เตชะมนตรีกุล และดวงมณี โกมารทัต, 2549)

2. บทบาทด้านการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์

ข้อมูลจากระบบบัญชีสิ่งแวดล้อมมีประโยชน์ต่อผู้บริหารระดับสูงในการกำหนดกลยุทธ์ที่ตอบสนองต่อความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การเลือกใช้วัตถุดิบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การวางแผนการผลิตที่ลดของเสีย และการตัดสินใจลงทุนในเทคโนโลยีสะอาด ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยลดต้นทุนในระยะยาวและเสริมสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Bennett, Bouma, & Walters, 2002)

3. บทบาทด้านการสื่อสารและสร้างความโปร่งใส

การจัดทำรายงานด้านสิ่งแวดล้อมที่อ้างอิงจากระบบบัญชีสิ่งแวดล้อม ช่วยให้องค์กรสามารถสื่อสารผลกระทบและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักลงทุน ผู้บริโภค หน่วยงานภาครัฐ และสังคมในวงกว้างได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของมาตรฐาน GRI (Global Reporting Initiative) ที่เน้นการเปิดเผยข้อมูลด้าน ESG (Environmental, Social, Governance) (Gray, 1994)

4. บทบาทด้านการวางแผนและการควบคุม

การบัญชีสิ่งแวดล้อมยังมีบทบาทสำคัญในกระบวนการวางแผนเชิงปฏิบัติการ การควบคุมต้นทุนสิ่งแวดล้อม และการติดตามผลลัพธ์ของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เช่น การรีไซเคิล การบำบัดน้ำเสีย หรือการใช้พลังงานทดแทน ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

5. บทบาทในการสร้างความยั่งยืนขององค์กร

การบัญชีสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความยั่งยืน โดยการจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสังคมและชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางธุรกิจและความเชื่อมั่นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (UNEP, 2011)

กรณีศึกษา: บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) หรือ SCG ได้พัฒนาระบบบัญชีสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการจัดทำรายงานความยั่งยืน โดยวิเคราะห์ต้นทุนสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การใช้น้ำ และของเสียจากการผลิต เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนลดการใช้พลังงาน และตัดสินใจลงทุนใน

เทคโนโลยีสะอาด ส่งผลให้สามารถลดต้นทุนในระยะยาว และได้รับการจัดอันดับด้านความยั่งยืนในระดับสากล (SCG, 2565)

สรุปได้ว่า การบัญชีสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทำหน้าที่ในการรวบรวม วิเคราะห์ และรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งในรูปของต้นทุนการจัดการของเสีย การควบคุมมลพิษ และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลที่ได้จากการบัญชีสิ่งแวดล้อมสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ การวางแผนการผลิต การประเมินความเสี่ยง รวมถึงการสร้างความปลอดภัยต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ยังช่วยให้องค์กรสามารถควบคุมต้นทุน และเสริมสร้างภาพลักษณ์ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น กรณีของบริษัท SCG ที่นำข้อมูลจากบัญชีสิ่งแวดล้อมมาใช้ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต อันนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขันและความยั่งยืนในระยะยาว

ข้อดีข้อเสียของบทบาทการบัญชีสิ่งแวดล้อม

การบัญชีสิ่งแวดล้อมถือเป็นกลไกที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อองค์กรธุรกิจในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคที่ภาคเอกชนต้องเผชิญกับความท้าทายจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความกดดันจากผู้บริโภค และกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้น ข้อดีที่เห็นได้ชัดเจนคือ การบัญชีสิ่งแวดล้อมช่วยให้องค์กรสามารถตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับต้นทุนสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถวางแผนการลดผลกระทบที่เกิดจากการผลิต การใช้ทรัพยากร และการจัดการของเสียได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังส่งเสริมความโปร่งใสในการรายงานต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่องค์กรและเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระยะยาว

นอกจากนี้ การบัญชีสิ่งแวดล้อมยังช่วยให้องค์กรสามารถคำนวณและควบคุมต้นทุนแฝงที่ไม่เคยถูกสะท้อนในบัญชีทางการเงินแบบดั้งเดิม เช่น ค่าเสียโอกาสจากการปนเปื้อนสิ่งแวดล้อม หรือความเสี่ยงจากคดีความด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อความยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การบัญชีสิ่งแวดล้อมก็มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาเช่นกัน ประการแรกคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมักมีความซับซ้อน และบางครั้งต้องอาศัยการประเมินในเชิงวิศวกรรม หรือการวิเคราะห์เชิงเทคนิคที่นักบัญชีทั่วไปอาจไม่เชี่ยวชาญ ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนหรือไม่สามารถสะท้อนผลกระทบที่แท้จริงได้ ประการที่สองคือ ยังไม่มีมาตรฐานที่เป็นสากลหรือเป็นที่ยอมรับอย่างชัดเจนในเรื่องของรูปแบบการจัดทำบัญชีสิ่งแวดล้อม ทำให้แต่ละองค์กรอาจตีความและนำเสนอข้อมูลแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการเปรียบเทียบหรือการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

อีกทั้ง การบัญชีสิ่งแวดล้อมอาจเพิ่มภาระด้านต้นทุนและทรัพยากรในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะในองค์กรขนาดเล็กที่ยังขาดความพร้อมด้านบุคลากรและระบบเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม หากมีการพัฒนามาตรฐานและเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในระยะยาว การบัญชีสิ่งแวดล้อมก็ยังคงเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการผลักดันองค์กรให้ดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

การบัญชีสิ่งแวดล้อมในแง่ของความยั่งยืนต่อองค์กร

การบัญชีสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว โดยเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้องค์กรสามารถระบุ วัดผล และรายงานต้นทุนและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่

เกิดจากการดำเนินธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การปล่อยมลพิษ การจัดการของเสีย หรือการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม (ศุภมิตร เตชะมนตรีกุล & ดวงมณี โกมารทัต, 2549) ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนความรับผิดชอบต่อและประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กร

จากมุมมองของความยั่งยืน การบัญชีสิ่งแวดล้อมช่วยให้องค์กรสามารถกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดต้นทุนที่เกิดจากของเสียหรือผลกระทบเชิงลบ ตลอดจนสามารถตัดสินใจในการลงทุนที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (Burritt, Schaltegger, & Zvezdov, 2011) นอกจากนี้ยังเป็นกลไกในการสนับสนุนความโปร่งใสในการสื่อสารข้อมูลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ถือหุ้น ลูกค้า ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ขององค์กรในเชิงบวก (Gray, 1994)

ที่สำคัญ การบัญชีสิ่งแวดล้อมยังช่วยให้องค์กรสามารถประเมินความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจมีผลต่อความมั่นคงทางการเงิน เช่น ค่าปรับจากการฝ่าฝืนกฎหมาย ค่าฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม หรือความสูญเสียจากความเสียหายต่อแบรนด์องค์กร (Ferreira, Moulang, & Hendro, 2010) การบริหารจัดการความเสี่ยงเหล่านี้ผ่านข้อมูลจากระบบบัญชีสิ่งแวดล้อมจึงเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การบัญชีสิ่งแวดล้อมไม่เพียงเป็นเครื่องมือรายงานข้อมูล แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยวางรากฐานในการดำเนินธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนเป็นแกนกลางของแนวคิดเรื่อง "ความยั่งยืนขององค์กร" (IFAC, 2005)

สรุป

การบัญชีสิ่งแวดล้อมจึงมิใช่เพียงระบบบันทึกข้อมูล แต่เป็นแนวทางการจัดการที่มีศักยภาพสูงในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และผลักดันให้องค์กรเข้าสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว โดยสรุปดังนี้

1. การวัดและรายงานต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม บันทึกค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดการของเสีย การบำบัดมลพิษ และค่าปรับทางสิ่งแวดล้อม ประเมินผลกระทบทางการเงินจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม
2. การสนับสนุนการตัดสินใจทางธุรกิจ ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับต้นทุนและผลกระทบของนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยให้องค์กรสามารถเลือกแนวทางการดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ
3. การพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ช่วยองค์กรในการกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ด้านความยั่งยืน สนับสนุนการนำมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาใช้
4. การรายงานข้อมูลสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน จัดทำรายงานด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Reporting) และการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน (Sustainability Reporting) เพิ่มความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือขององค์กรในสายตาของผู้มีส่วนได้เสีย
5. การปฏิบัติตามกฎระเบียบและมาตรฐานสิ่งแวดล้อม ตรวจสอบให้แน่ใจว่าองค์กรปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมายและมาตรฐานสากล เช่น ISO 14001 ลดความเสี่ยงจากการถูกปรับหรือฟ้องร้องเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อม

6. การส่งเสริมภาพลักษณ์และความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค นักลงทุน และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ช่วยให้องค์กรเป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญนรี กล้าปราบโจร. (2561). ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการปฏิบัติการบัญชีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความยั่งยืนขององค์กรของบริษัทที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ISO 14001 ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี. คณะวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- ดวงมณี โกมารทัต. (2548). การบัญชีสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันทเพชร. (2559). การสอบบัญชี. กรุงเทพมหานคร: หจก. ทีพีเอ็นเพรส.
- ภาวินี ธนาอนวัช, และวิจิต อยู่อัน. (2561). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการบัญชีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในมุมมองนักบัญชีของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทย. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ. 5(2), 39-46.
- ศุภมิตร เตชะมนตรีกุล และดวงมณี โกมารทัต. (2549). การบัญชีสิ่งแวดล้อมในมุมมองของการบัญชีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Bennett, M., Bouma, J. J., & Walters, M. (2002). Environmental Management Accounting: Informational and Institutional Developments. Dordrecht: Springer.
- Burritt, R. L., Hahn, T., & Schaltegger, S. (2002). Towards a comprehensive framework for environmental management accounting—Links between business actors and environmental management accounting tools. Australian Accounting Review. 12(2), 39–50.
- Ferreira, A., Moulang, C., & Hendro, B. (2010). Environmental management accounting and innovation: an exploratory analysis. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 23(7), 920–948.
- Gray, R. (1994). Accounting and environmentalism: An exploration of the challenge of gently accounting for accountability, transparency and sustainability. Accounting, Organizations and Society. 19(7), 707–724.
- Jamil et al. (2015). Environmental management accounting practices in small
- KimioUno. (1998). Environmental Accounting in Theory and Practice. Retrieved November 20, 2024, from <https://www.springer.com/gp/book/9780792345596>. (2019, 20 November)

Maden, C et al. (2012). Linking corporate social responsibility to corporate reputation: a study on understanding behavioral consequence. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. (58), 655-664.

medium manufacturing firms. *Social and Behavioral Sciences*. 172, 619-626.

SCG. (2565). รายงานความยั่งยืนประจำปี 2565. เรียกใช้เมื่อ 20 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://www.scg.com>

UNEP. (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. United Nations Environment Programme.